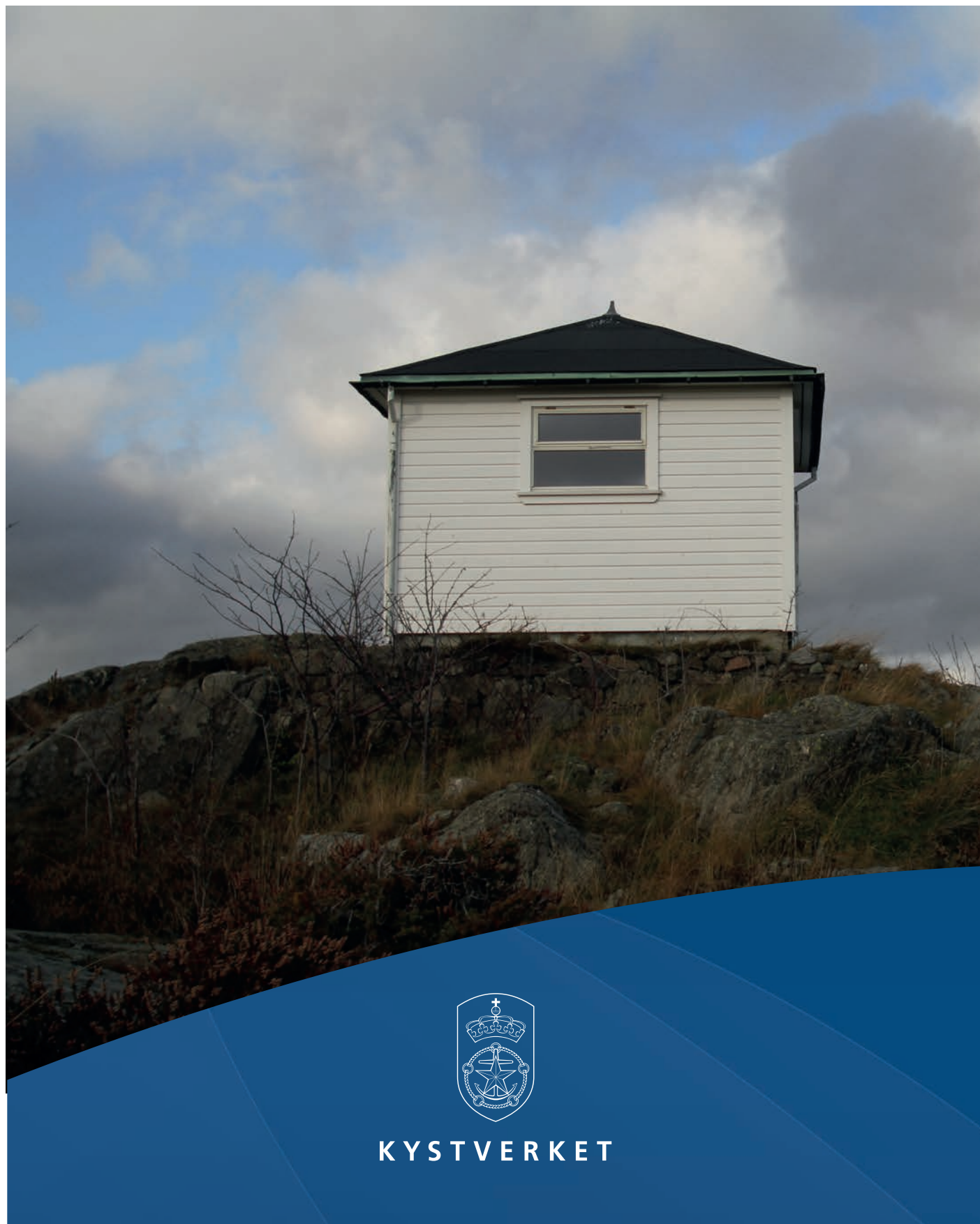

FORVALTNINGSPLAN FOR MERDØ LOSHYTTE

ARENDAL KOMMUNE • AUST-AGDER FYLKE

INNHold

GENERELL DEL..... side 3

SPESIELL DEL side 6

Kart over området ved Merdø loshytte side 7

Faktaopplysninger om Merdø loshytte side 8

Om loshytta side 9

Om kompassrosen side 13

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets forskriftsfredete eiendommer side 14

Vedlegg 2: Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer,
kap. 20, vedlegg 20.11 side 15

Foto på forsiden og i den spesielle delen: Kystverket 2016

GENERELL DEL

Innledning

Sjømerker og havner er kulturminner som er viktige for å fortelle historien om Norge som sjøfartsnasjon. Denne historien har bl.a. manifestert seg i en rekke anlegg knyttet til sjøfarts- og fiskerihistorie over hele landet. For alle som bor og ferdes langs kysten har sjømerker og havner også en identitetsskapende verdi.

De eldste sikre kildene når det gjelder maritim infrastruktur stammer fra vikingtid og tidlig middelalder.

Kystverket utarbeidet i perioden 2005-2009 Landsverneplan for maritim infrastruktur. Planen presenterer kulturminner som er viktige for å fortelle historien om trafikken til sjøs og viser statens sentrale rolle. Staten har hatt ansvaret for sikring av leia med bygging av sjømerker og har hatt ansvaret for bygging av gode fiskerihavner.

Senter for eiendom og kultur har hatt ansvaret for å koordinere dokumentasjonsarbeidet. Kystverkets regionkontorer og Kystverkmusea har gitt viktige bidrag. Landsverneplanen er omfattende. Den presenterer og foreslår vern av 35 sjømerker og 22 havner. I tillegg omfatter planen en loshytte, et bøynaust og et fortøyningskar. Planen omfatter også to viktige kanaler og et sluseanlegg. Fyrstasjonene var behandlet i en tidligere fredningsprosess, som ble avsluttet i 2001. 83 fyrstasjoner og 5 tåkeklokker ble fredet, og disse eiendommene er også omtalt i landsverneplanen.

Fredningsprosessen- det formelle grunnlaget

På bakgrunn av Kystverkets Landsverneplan for maritim infrastruktur som var ferdig i 2009 og oversendt Riksantikvaren 18.2.2010, fattet Riksantikvaren i henhold til kulturminneloven § 22a vedtak om fredning av 21 anlegg 8. august 2016 (FOR-2011-11-09-1088 kapittel 20). Alle anleggene er p.t. i Kystverkets eie. De fleste av anleggene står på eiendommer med privat grunneier. Grunnrettighetene for anleggene er normalt regulert gjennom gamle bruksrettsavtaler med grunneierne. Fredning ved

forskrift gjelder eiendom som er i statlige eie. Dersom et statlig byggverk står på privat eller kommunal grunn, kan fredning gjennomføres dersom det innhentes samtykke fra ikke-statlig grunneier. For de eiendommer dette gjelder har Riksantikvaren innhentet skriftlig samtykke fra eiere av matrikulert grunn. Der anleggene står på umatrikulert grunn har det ikke vært mulig å finne eierne.

Fredningsbestemmelsene

Fredningen innebærer at det ikke er tillatt å rive kulturminnene eller deler av disse, og de må ikke bygges om. Det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset objektenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Vernemyndighet

Det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut fra at alle tiltak er søknadspliktig. Det er viktig at eier har en god dialog med vernemyndigheten i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet og formålet med fredningen.

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte anleggene ligger i dag hos Riksantikvaren.

Det er Riksantikvaren som behandler søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er Kystverket som eier som sender søknad om dispensasjon. Fra 01.01.2020 er det fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon.

Over: Kjøttvikvarden. Foto: Tor Harry Bjørn, Hammerfest.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer FOR -2011-11-09-1088 § 1-5 skal det utarbeides forvaltningsplaner for de fredete anlegg etaten har ansvar for.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av objektene som fredete kulturminner, og gi forståelse for det særpreget som karakteriserer det enkelte anlegg, og som skal ivaretas.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, formidling, bruk og utvikling.

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil den ikke kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for det enkelte anlegg. Det er viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak som videre utvikling, tilbakeføring og formidling går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av objektene og er rettslig bindende.

Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket.

Konkrete tiltak utover ordinært vedlikehold kan ikke gjennomføres uten at vernemyndigheten har fattet vedtak om at de kan iverksettes.

Over: Silda fiskerihavn. Foto: Kystverket.

Samarbeid

Både i forvaltningen av det enkelte anlegg og i tiltak i området rundt kulturminnet vil det være aktuelt å samarbeide med andre sentrale myndigheter som kommune og fylkeskommune. Området rundt det enkelte anlegg er ikke fredet, men tiltak i området vil kunne ha stor innvirkning på opplevelsen av kulturminnet.

Formidling

Objektene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdsselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmenheten. Det er derfor viktig at det vurderes hvilke av disse kulturminnene som er godt egnet for formidling. I denne sammenheng må det også vurderes egnethet i forhold til området rundt kulturminnet. I arbeidet med formidling er Kystverkmusea en viktig samarbeidspartner.

Generelle retningslinjer for tiltak

I utgangspunktet skal alle objektene bevares uendret. Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholdsarbeider, større reparasjoner og endringer. Det kan være aktuelt å vurdere tilbakeføring der det er foretatt endringer og tidligere tilstand kan dokumenteres.

Det forutsettes at det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon av tidligere situasjon (tegninger, fotografier eller lignende).

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Krav til dokumentasjon vil avhenge noe av tiltakets karakter, og vernemyndighetene vil kunne gi nærmere retningslinjer.

Krav til utførelse

Generelt må håndverkere og entreprenører som arbeider på fredete objekter ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode. Det er viktig

at bestiller har god kunnskap om kulturminnet og antikvarisk arbeid, og at det er en god dialog mellom bestiller og utførende ledd. Ofte vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende.

Noen generelle punkter om antikvarisk vern - grunnholdninger til vern.

Kulturminner er en viktig del av vår samlede kulturarv. Anleggene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, byggemetoder og håndverksteknikker. Kulturminnene er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortiden. Alle andre nedtegnelser innebærer grader av fortolkning. Anleggene er en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for fremtidig forskning. Som hovedregel skal en være forsiktig med å fjerne elementer. Unntaksvis kan det være aktuelt å tilbakeføre til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper for istandsetting av kulturhistoriske anlegg

De viktigste grunnprinsippene er:

- Inngrepene ved vedlikehold og utbedring må være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde fremfor å reparere, det er bedre å reparere enn å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Konstruksjoner er like viktig som synlige overflater.
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Når noe endres eller fjernes, skal prosessen dokumenteres.
- Endringer skal om mulig være reversible.

Vedlikehold - definisjon og faglige prinsipper

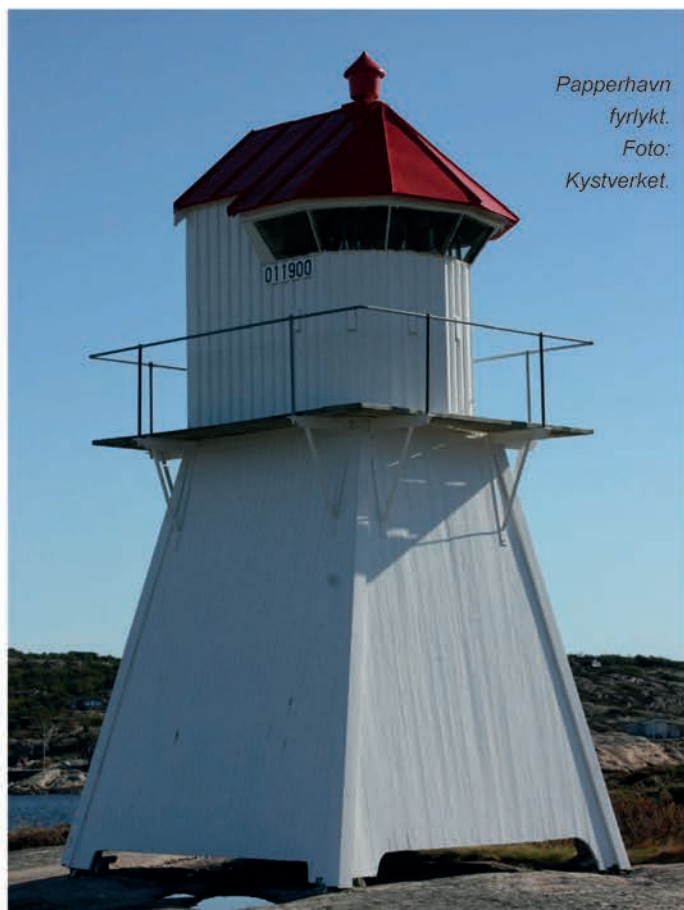
Hovedregelen er at løpende vedlikehold skal kunne utføres uten at vernemyndighetene

trekkes inn, mens man må søke om tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold er å bevare mest mulig av det originale materialet og hindre skader. Vedlikeholdet skal utføres med samme type teknikk, utførelse og materialbruk. Ved å vedlikeholde og reparere på denne måten beholder kulturminnet sin autenticitet og dermed sin vitenskapelige kildeverdi.

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholdsarbeider, større reparasjoner og endringer.

Papperhavn
fyrlykt.
Foto:
Kystverket.

Tilbakeføring

Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring kan vurderes: Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende). Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.

Fasade mot
nordøst.

MERDØ LOSHYTTE SPESIELL DEL

Loshytta sett fra havna mot nord.

Kart over området ved Merdø loshytte

Faktaopplysninger om Merdø loshytte

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1962	
Fylke	Aust Agder	Region	Kystverket Sørøst
Kommune		0906 Arendal	
Dato for fredningsvedtak		08.08.2016 _ FOR-2011-11-09-1088	
Andre vernebestemmelser		Loshytta ligger like utenfor området for Raet nasjonalpark. FOR-2016-12-16-1632.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		0906 / 209 / 86	
Nummer i Askeladden	220648	Grunneier	Staten v/Kystverket

Oversikt over registrerte objekter

Objekt type	Status	Nummer i Askeladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
Loshytte	Intakt	220648-1	Klasse 1, kulturminneloven § 22a	Loshytta med hovedform, konstruksjon og materialbruk. Fredningen omfatter eksteriør. Fredningen omfatter også kompassrosen og spor etter tidligere losvirksomhet på stedet.

Litt om loshyttas historikk	Merdø loshytte ligger på Kollen Vestre Valen på øya Merdø utenfor Arendal. Rett ved loshytta er det risset inn en kompassrose fra 1654. På øya ligger også Merdø fyrlykt og Merdøgaard som er museum. Hovedhuset er fredet. Merdø er sikret som friluftsområde.
Vernestatus	Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer - FOR-2011-11-09-1088 Kap. 20. Vedtak om fredning ved forskrift med hjemmel i kulturminneloven § 22a.
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen er å bevare Merdø loshytte som et kulturhistorisk viktig kulturminne knyttet til losvirksomheten. Formålet er videre å bevare historien om losvirksomheten på Merdø.
Fra Riksantikvarens fredningsbegrunnelse	Loshytta viser behovet for los i et farlig farvann. Den representerer siste fase i den tradisjonelle losvirksomheten før moderniseringen da losskøyter ble tatt i bruk. Kompassrosen fra 1654 viser at det er lang tradisjon for losvirksomhet.
Loshyttas egenart, sårbarhet og tålegrense	Loshytta er en liten trebygning med bortimot kvadratisk plan, pyramidetak og vinduer mot utsikten, mot havet. Kompassrosen bør skjermes mot unødig slitasje.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling.	Loshytta er planlagt brukt til formidlingsformål.

LOSHYTTE

Loshyttas navn	Merdø loshytte
Nummer i Askeladden	220648-1
Byggeår	1962
Byggherre / Arkitekt	Staten
Opprinnelig funksjon	Loshytte
Fredningsomfang	Loshytta med hovedform, konstruksjon og materialbruk. Fredningen omfatter eksteriør. Fredningen omfatter også kompassrosen og spor etter tidligere losvirksomhet på stedet.
Bygningsbeskrivelse	Bygningen er kvadratisk med pyramidetak. Den er kledd med liggende panel og hvitmalt.
Konstruksjon og materialbruk	Fundamentert på fjell. Fundament i naturstein. Oppført i bindingsverk og kledd med liggende panel. Taket er tekket med papp.
Endringshistorikk	Bygningen er oppført i 1962. Den er oppført på tuftene av en tidligere loshytte. Loshytta gikk ut av tjenestemessig bruk i 1972 og har deretter stått ubenyttet. Vinduer, ytterdør, noe innvendig og all utvendig panel skiftet 2016.
Retningslinjer for videre utvikling	Loshytta kunne muligens tas i bruk til formidlingsformål. Kompassrosen bør skjermes mot unødig slitasje.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Det skal brukes tradisjonelle materiale og konstruksjonsteknikker. Loshytta er eksteriørfredet. Endringer av loshytta er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet. Kompassrosen er utsatt for slitasje ved bruk av området.

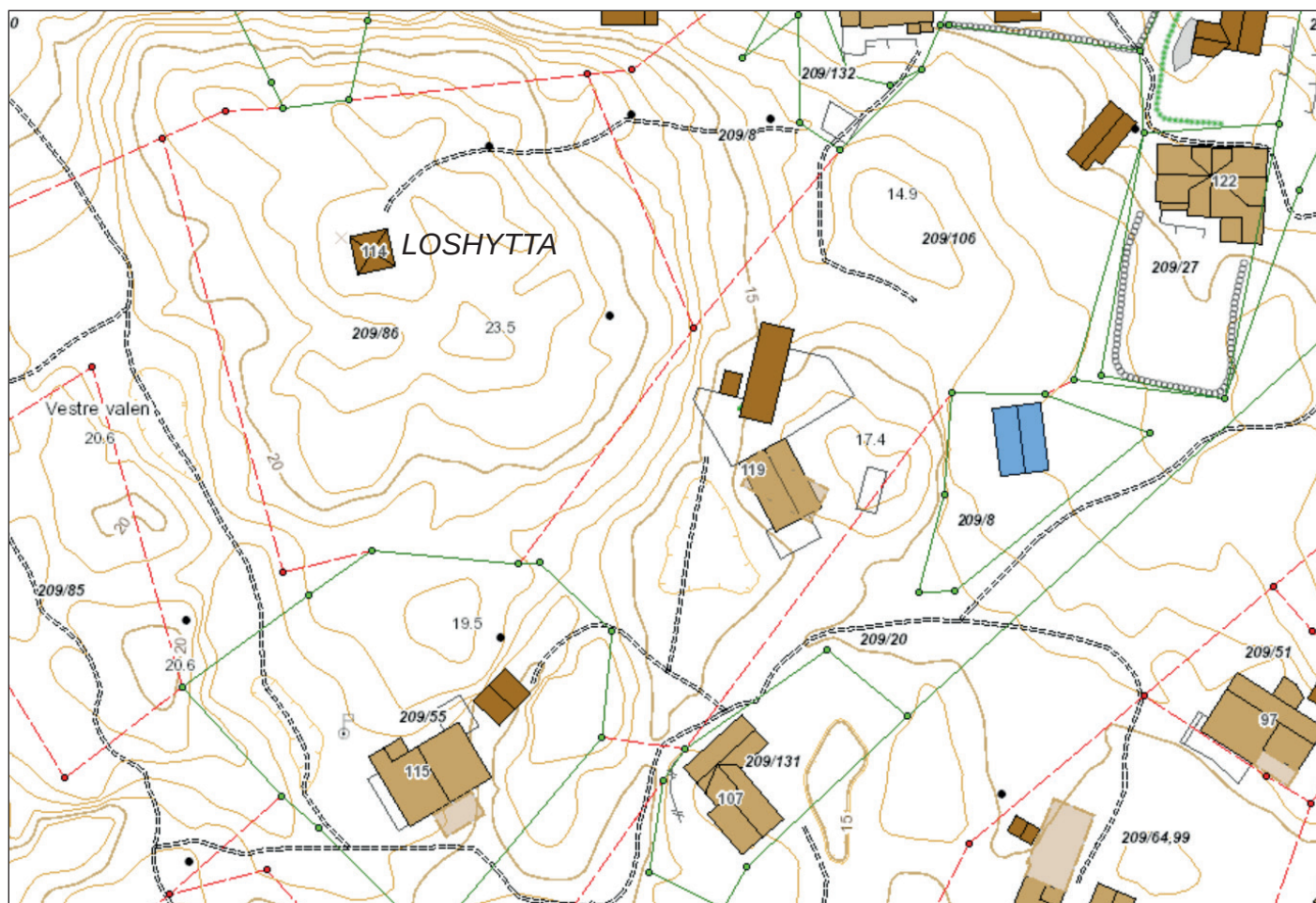
Loshyttas fasade mot syd.

Over: Loshytta sett fra nordøst.

Under: Kart over området like ved loshytta.

Fasade nordøst.

Fasade mot nord.

Fasadehjørne sydvest.

Gesims og takløsning.

Nytt vindu i 2016.

To bilder av interiøret etter enkelte utskiftingsarbeider. KYV 2016.

Kompassrosen fra 1654 like ved loshytta.

Oversikt over fredete eiendommer i Kystverkets Landsverneplan for maritim infrastruktur. Fra FOR-2011-11-09-1088, kap. 20.

Brattestø fiskerihavn	gnr./bnr. 38/1, 19, 130	Hvaler kommune
Gitmertangen lykter	gnr./bnr. 224/2, 167	Arendal kommune
Heia varde	koordinater	Hvaler kommune
Hekkingen varde	gnr./bnr. 109/1	Lenvik kommune
Helgelandsflesa	koordinater	Sømna kommune
Hesnes båke	koordinater	Grimstad kommune
Husholmen fyrlykt	koordinater	Vågan kommune
Kjøttvikvarden	gnr./bnr. 3/1	Hammerfest kommune
Laagebarden varde	koordinater	Selje kommune
Merdø fyrlykt	gnr./bnr. 209/25	Arendal kommune
Merdø loshytte	gnr./bnr. 209/86	Arendal kommune
Nesland stø	gnr./bnr. 41/7, 19	Flakstad kommune
Nordøyan fiskerihavn	gnr./bnr. 55/6	Vikna kommune
Papperhavn fyrlykt	gnr./bnr. 48/135	Hvaler kommune
Ryvingen varde	gnr./bnr. 23/1, 3–6, 9–10, 35, 25	Mandal kommune
Sandøy båke	gnr./bnr. 78/151	Tvedestrand kommune
Silda fiskerihavn	gnr./bnr. 96/2, 3, 51	Vågsøy kommune
Skjærvær fiskerihavn	gnr./bnr. 32/1, 2	Vega kommune
Turøyvarden	gnr./bnr. 60/9	Fjell kommune
Tønsberg Tønne	gnr./bnr. 101/84	Sandefjord kommune
Vardø bymoloer	gnr./bnr. 19/353, 486, gnr./bnr. 20/109, 127	Vardø kommune

Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer

Kapittel 20 - Kystverkets Landsverneplan for maritim infrastruktur

MERDØ LOSHYTTE

Kommune:

906/ Arendal

Gnr/bnr:

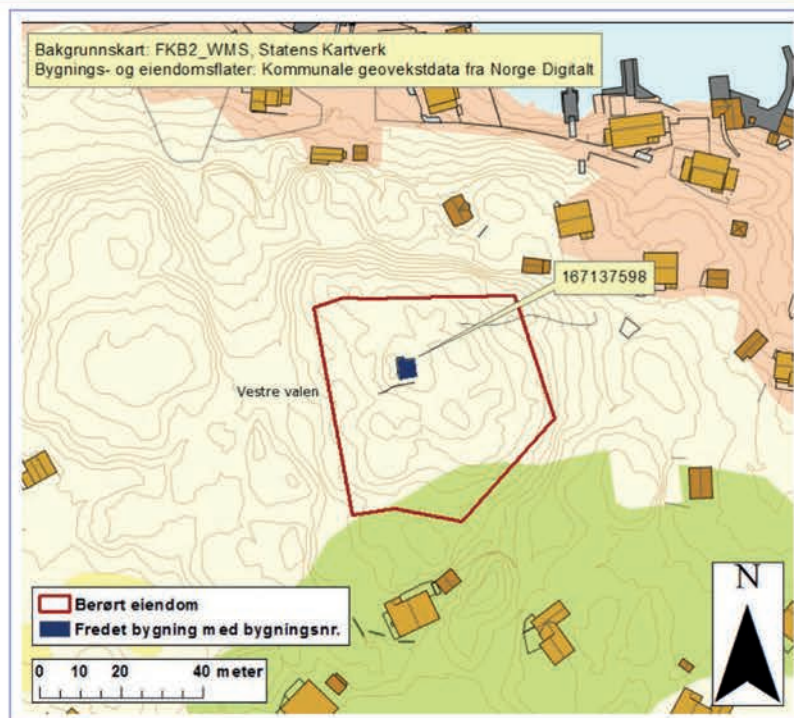
209/86

AskeladdenID:

220648

**Referanse til
landsverneplan:**

Kompleks 9903268

Omfang fredning**Byggnavn**

• Merdø loshytte

Oppført

1962

Bygningsnr. Gnr/bnr

209/86

Omfang

Eksteriør

Fredning kompleks

- Omfang:** Loshytta med hovedform, konstruksjon og materialbruk. Fredningen omfatter eksteriør. Fredningen omfatter også kompassrosen og spor etter tidligere losvirksomhet på stedet.
- Formål:** Formålet med fredningen er å bevare Merdø loshytte som et kulturhistorisk viktig kulturminne knyttet til losvirksomheten. Formålet er videre å bevare historien om losvirksomheten på Merdø.
- Begrunnelse:** Loshytta viser behovet for los i et farlig farvann. Den representerer siste fase i den tradisjonelle losvirksomheten før moderniseringen da losskøyter ble tatt i bruk. Kompassrosen fra 1654 viser at det er lang tradisjon for losvirksomhet.

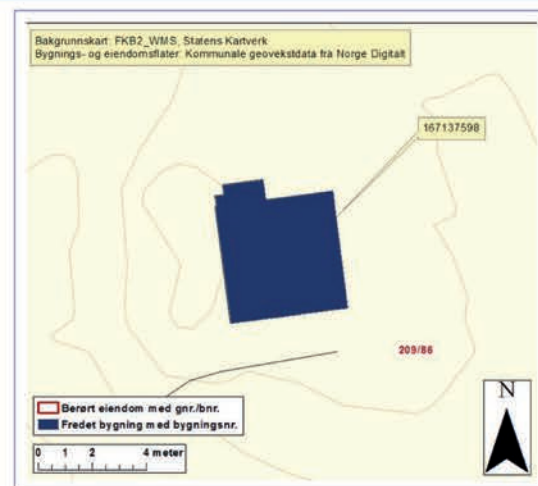

Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer

Kapittel 20 - Kystverkets Landsverneplan for maritim infrastruktur

MERDØ LOSHYTTE

Bygningsnr:	
Gnr/bnr:	209/86
Oppført:	1962
AskeladdenID:	220648-1
Referanse i landsverneplanen:	Bygning 9903684 Kompleks 9903268

Fredning bygning

Omfang:	Loshytta med hovedform, konstruksjon og materialbruk. Fredningen omfatter eksteriør. Fredningen omfatter også kompassrosen og spor etter tidligere losvirksomhet på stedet.
Formål:	Formålet med fredningen er å bevare Merdø loshytte som et kulturhistorisk viktig kulturminne knyttet til losvirksomheten. Formålet er videre å bevare historien om losvirksomheten på Merdø.
Begrunnelse:	Loshytta viser behovet for los i et farlig farvann. Den representerer siste fase i den tradisjonelle losvirksomheten før moderniseringen da losskøyter ble tatt i bruk. Kompassrosen fra 1654 viser at det er lang tradisjon for losvirksomhet.